

Armenpenning Roermond blijkt bakenlood van Willemstad

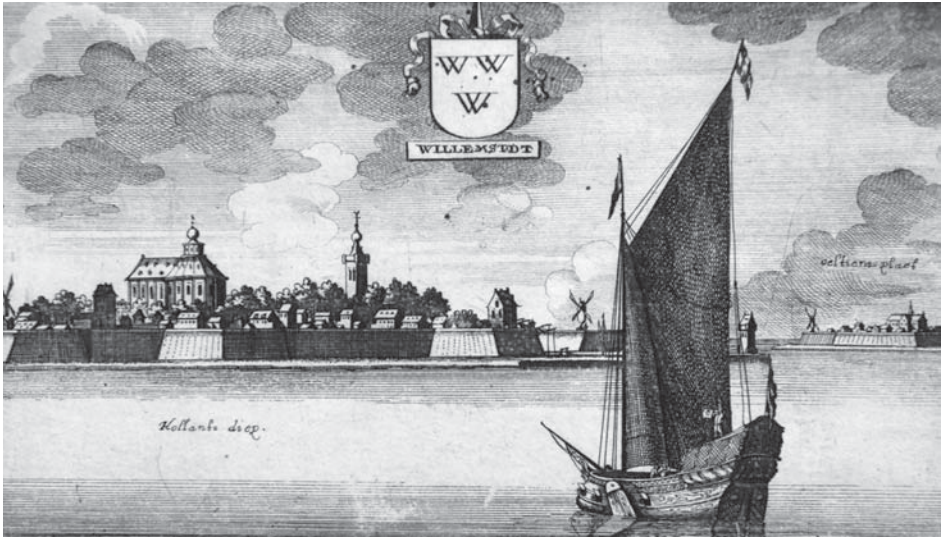
ALEX
KUSSENDRAGER

Als verzamelaar van bakenloodjes en armenpenningen blijven er altijd van die puzzelstukjes over welke niet met zekerheid te determineren zijn. Ik denk echter toch weer een bakenloodje aan zijn oorspronkelijke 'thuishaven' toe te kunnen wijzen. In zijn boek Noord-Nederlandsche Gildepenningen Presentie- Kerk- & Armloodjes van de xve tot de xviii eeuw uit 1878 beschrijft L. Minard-Van Hoorebeke onder nummer 485 een armenpenning van 'Rurmonde' (Roermond) als volgt: 'De voorzijde voert het gekroonde stadswapenschild / omsloten met eenen parelband. De achterzijde bevat bovenaan de twee eerste letters eener vermaning: WW (wees werkzaam) / daaronder het bedrag der bedee-ling ST 12. Onderaan het jaartal 1766. Omrand met een effen bandje.' Het is voor mij altijd al twijfelachtig geweest of deze loodjes wel iets met Roermond te maken hebben gehad. Rondvraag bij diverse instanties of zij het afgebeelde wapen kenden hadden helaas geen resultaat. Het is opvallend dat veel van dit type loodjes in Waspik en omgeving gevonden zijn. Hierdoor had ik in eerste instantie het idee dat ze misschien 'ergens' in Zeeland in gebruik waren geweest. Van de loodjes met de letters WW (type CZS) ken ik ondertussen meer dan 40 exemplaren, lopend van 1717 tot en met 1803. Zoals gezegd zijn veel van deze loodjes gevonden rond Waspik, maar ze komen ook voor uit Meppel, Utrecht en Bergum. Na ongeveer 1810 werden de letters WW vervangen door WS (type CZT). Hiervan ken ik 14 exemplaren, van 1816 tot en met 1832, onder andere gevonden in Waspik, Joure en op Tholen. Bij mijn speurtocht naar de oorsprong van de loodjes met de tekst SAS (zijn deze echt van Sas van Gent of zijn ze

misschien van Strijen Sas?) stuitte ik op het artikel, 'De enige Vuurtoren' wat mij weer verder bracht met mijn speurtocht. Dankzij andere contacten kreeg ik een stuk onder ogen waarin stond dat op '2 Mey 1716' op het stadhuis van Willemstad een 'Instructie en Ordonnantie' getekend is over het verpachten van de vuurbaak staande buiten de Waterpoort. In dit stuk staan zeer bruikbare details:

Te weten van yder Raey-Zeyl Schip 's Jaars	1 guld. 4 stuylv.
Item van yder Pleyt, Drimmelaar, Bylander, Aarsvelder, Smalschip of andere, twintig of meer Hollantse Lasten konnende voeren	12 stuylv.
Item van alle Turf-Schepen 500 Tonnen of meer konnende voeren, gelijcke	12 stuylv.
En laatstelijk van alle mindere 't zy Turf of andere Schepen en Schuyten halfgelt en sulx var. yder maar	6 stuylv.

Dog sullen alle Schuyten geen twee Lasten konnende voeren, van 't voorsz Bakengelt vrij en Exempt zin.

De hierboven genoemde bedragen stemmen precies overeen met de waardes die op de loodjes staan, namelijk 24, 12 en 6 stuivers. Na 1800 komen er ook nog waarden voor van 18 stuivers. Opvallend is dat de vier loodjes met de waarde van 24 stuivers gevonden zijn in het buitenland, namelijk in een Nederlands scheepswrak (W27) voor de kust van Gdansk en in Canterbury, Engeland.

De letters WW

Op een gravure *Gezicht op Willemstadt* van Gaspar Bouttats uit 1675 is een stadswapen afgebeeld met zelfs drie W's. Deze drie W's komen ook voor op stadsplattegronden van Boxhorn en Blaue. Er is nog een andere aanwijzing. Aanvankelijk hing de vlag van de Markies van Bergen op Zoom, Jan IV van Glymes nog in top op de schepen, maar naderhand kregen de Willemstadse beurtschippers van prins Maurits het recht een blauw-wit-blaue vaan te voeren met daarin de letters WW. Op een gravure van B. Peeters (1614-1652) is in de verte een zeilschip te zien aan het

havenhoofd met in de top een dergelijke vlag met drie W's.

Het wapen van Willemstad uit die tijd bestaat uit een klimmende leeuw die het wapen van Van Glymes (de vroegere markies van Bergen op Zoom) ophoudt met daaronder drie schuinkruisjes. Een nogal ingewikkeld wapen voor op een loodje. Op het bakenloodje kon nauwelijks het gehele wapen van Willemstad worden afgebeeld. Het is daarom vereenvoudigd met naast de leeuw binnen het kader nog aan weerszijden drie tekens, moeilijk te onderscheiden, maar mogelijk aan de ene kant drie schuin kruisjes en aan de andere kant drie malieën (ruitjes) uit het Van Glymeswapen.

Op een kleine bodebus (waardeteken voor stadsbode) uit 1587 staat een vereenvoudigd wapen, een naar links kijkende horizontale leeuw, vergelijkbaar met de bakenloodjes, maar dan wel met drie schuinkruisjes.

Heemkundekring de Willemstad bezit nog een oud linnen zakje met een aantal loodjes uit 1832 afkomstig van de voormalige gemeente Willemstad.

Willemstad lag tot 1795 in Staats-Brabant, daarna in Bataafs-Brabant en nu in Noord-Brabant. Het Hollands Diep was vooral van belang voor de bin-

nenvaart tussen Holland en Zeeland. Een goede markering van het punt waar Haringvliet, Volkerak en Hollands Diep samenkwamen was belangrijk.

Bij Willemstad is in 1696 een eerste vuurbaken opgericht, op last van prins Willem III. Deze werd gebouwd door Theunis Pieterse Maas. In eerste instantie exploiteerde het stadsbestuur het baken, maar omdat de inkomsten laag waren werd het na drie jaar publiekelijk verpacht. Als het vuurbaken werd verpacht aan een bakenmeester, diende deze het te onderhouden en twee maal per week schoon te maken, zodat het licht van verre te zien zou zijn. In ruil voor zijn diensten mocht hij van de passerend schippers bakengeld innen. Omdat het Hollands Diep ter hoogte van Willemstad zo'n drie kilometer breed is, gebeurde dat meestal in de buurt van Strijen-Sas aan het begin van de Dordtse Kil. In de hierboven al genoemde instructie en ordonnantie uit 1716 staat het als volgt omschreven: 'Den Baken Meester sal het voorsz gelt ter bequamer plaatse, daar 't hem dienstig soude mogen zijn, 't zytot Willem-Srad, Stryense-Zas, of in de Kil, mogen Ontfangen en Invorderen'.

In 1722 werd een nieuw vuurbaken gebouwd. Het had een lantaarn, voorzien van glazen, met een met lood beklede kap. De gemeente exploiteerde dit baken weer zelf. De scheepvaart was ondertussen behoorlijk in omvang toegenomen. Door de verzanding van de Brielse Maas moesten tussen 1740 en 1830 zelfs alle schepen van of naar Rotterdam of Dordrecht via het Hollands Diep varen. Het baken was zodoende een 'goudmijntje' voor de gemeente Willemstad. ■

De auteur dankt Kees van Maastricht, Hugo Snel en Leon Krijnen voor hun bijdragen aan dit artikel.

LITERATUUR

MINARD-VAN HOOREBEKE, *Noord-Nederlandsche Gildepenningen Presentie- Kerk- & Armloodjes van de XV tot de XVIII eeuw* (1878).

LÉON KRIJNEN, 'De enige Vuurtoren', in: *BN DeStem*, 8 november 2010.